

PROFESSIONAL TA'LIM O'QUVCHILARIDA KOMMUNIKATIV KOMPETENTLIKNI SHAKLLANTIRISHNING SAMARALI USULLARI

Ubaydullayev Ilxomjon Raxmatovich

Farg'ona viloyati yuridik texnikumi

“Mutaxassislik fanlari” kafedrası o'qituvchisi, 2-darajali yurist.

Telefon: +998911515452

ubayilxom@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10581757>

Annotatsiya. Ushbu maqolada kommunikatsiya, pedagogik kompetentlik haqida va kommunikativ kompetentlikning samarasi va o'quvchilarga ta'lim berishdagi ahamiyati haqida, bundan tashqari kommunikativ kompetentlikni shakllantirishning samarali usullari haqida batafsil ma'lumot berib o'tishga harakat qildim.

Kalit so'zlar: kommunikatsiya, pedagogik kompetentlik, kommunikativ kompetentlikning, professional ta'lim, pedagog, nutq, ta'lim usullari.

EFFECTIVE METHODS OF FORMING COMMUNICATIVE COMPETENCE IN PROFESSIONAL EDUCATION STUDENTS

Abstract. In this article, I tried to provide detailed information about communication, pedagogical competence, the effectiveness of communicative competence and its importance in teaching students, and also about effective methods of forming communicative competence.

Key words: communication, pedagogical competence, communicative competence, professional education, pedagogy, speech, educational methods.

ЭФФЕКТИВНЫЕ МЕТОДЫ ФОРМИРОВАНИЯ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ У СТУДЕНТОВ

Аннотация. В этой статье я постарался предоставить подробную информацию о общении, педагогической компетентности, эффективности коммуникативной компетентности и ее значении в обучении студентов, а также об эффективных методах формирования коммуникативной компетентности.

Ключевые слова: общение, педагогическая компетентность, коммуникативная компетентность, профессиональное образование, педагог, речь, методы обучения.

KIRISH.

Kompetensiya so'zining ma'nosi u yoki bu sohada bilimdonlik degan ma'noni anglatadi.

"Kompetensiya" (lot. competo - erishyapman, munosibman, loyiqman) deganidir.

Kompetentlik deganda, ma'lum bir sohada talaba (masalan, bo'lajak o'qituvchi) tomonidan egallangan kompetensiya, ya'ni ma'lum bir sifatlarning to'liq shakllangan majmui tushuniladi.

Kompetentlik tushunchasi (lotinchadan competelia, compete so'zidan olingan bulib "birgalikda erishaman, qozonaman, mos kelaman, to'g'ri kelaman" degan ma'noni bildiradi) lug'atlarda esa "nimadir to'g'risida fikr yuritishga yo'l beradigan bilimlarga ega bo'lish", "xabardor bo'lmoq, huquqli bo'lmoq" degan ma'noni bildiradi.

Kompetentlik tushunchasi ta'lim sohasiga psixologik izlanishlar natijasida kirib kelgan. Shu sababli kompetentlik "noan'anaviy vaziyatlar, kutilmagan hollarda mutaxassisning o'zini qanday tutishi, muloqotga kirishishi, raqiblar bilan o'zaro munosabatlarda yangi yo'l tutishi, noaniq

vazifalarni bajarishda, ziddiyatlarga to'la ma'lumotlardan foydalanishda, izchil rivojlanib boruvchi va murakkab jarayonlarda harakatlanish rejasiga egalikni anglatadi. Kasbiy kompetentlik mutaxassis tomonidan alohida bilim, malakalarning egallanishini emas, balki har bir mustaqil yo'nalish bo'yicha integrativ bilimlar va harakatlarning o'zlashtirilishini nazarda tutadi. Shuningdek, kompetensiya mutaxassislik bilimlarini doimo boyitib borishni, yangi axborotlarni o'rganishni, muhim ijtimoiy talablarni anglay olishni, yangi ma'lumotlarni izlab topish, ularni qayta ishlash va o'z faoliyatida qo'llay bilishni taqozo etadi.

Bugungi tobra rivojlanib borayotgan mamalakatimizda ta'lim sohasida o'zgarishlar va yangiliklar nihoyatda ko'p. Talabalarga bilim berish jarayoni nihoyatda murakkablashib bormoqda, chunki hozirgi yoshlar endi ko'roq ma'lumotga ega bo'lishni va imkon qadar yangi ma'lumotlarni olishni xoxlaydi. Buning sababi nima? Barcha talabalar texnik vositalardan telefon, kompyuter, internet saytlaridan hech qanday qiyinchiliksiz foydalana oladi. Xo'sh bunday vaziyatda nima qilish kerak? Pedagog talabaning olganidan ko'proq ma'lumotga ega bo'lishi va barcha axborot texnologiyalarini qo'llay olishi, dars jarayonini didaktik shaklda o'tish, pedagogik kompetentlikdan foydalanishi maqsadga muvofiq bo'lardi.

Didaktik o'yinli texnologiyalar o'quvchi-talabalarining bilim olish faoliyatini o'yin faoliyati bilan qo'shib olish borishdan iborat. Didaktik o'yinlar musobaqa, raqobat, o'zaro yordam, hamkorlik tarzida olib boriladi. Buning uchun pedagog didaktik o'yindan ko'zda tutilgan maqsad, uni amalga oshirish yo'llari, o'yin mazmuni va ishtirokchilari faoliyatini aniqlab oladi. Didaktik o'yin darslari ta'lim va tarbiya berish, o'quvchilar faoliyatini yo'naltirish, kasbga yo'naltirish, o'quvchilarning muloqat va nutq madaniyatini rivojlantirish, ular bilimlarini chuqurlashtirish va shaxsni rivojlantirish vazifasini bajaradi.

Didaktik o'yinli darslarni mazmuniga ko'ra san'atlashtirilgan rolli o'yinlar, ijodiy ishbilarmonlik o'yinlari, konferensiya va o'yinli mashqli darslarga ajratish mumkin. Didaktik o'yinli darslarning

- syujetli-rolli,
- ijodiy,
- ishbilarmonlar,
- konferensiyalar va o'yin mashqlar kabi turlari bor.

Mazkur darsga hamma o'quvchi-talabalar ular qaysi rolni bajarishidan qat'iy nazar qizg'in tayyorgarlik ko'rishi lozim. Didaktik o'yinlarni amalda qo'llash shart-sharoitlari, didaktik o'yinlarni tanlashda ishtirokchilarning yoshi, bilimi va tarbiyalanganlik darajasi xisobga olinadi. Xar bir didaktik o'yin mashg'ulotlariga o'ziga xos xavfsizlik talablari qo'yiladi. Bu xavfsizlik talablariga to'liq rioya qilinishi xar bir tashkilotchining doimiy e'tiborida bo'lishi lozim. Bundan tashqari xar bir didaktik o'yin uchun sarflanadigan vaqt miqdorini turli belgilash va unga rioya qilishning o'ziga xos asoslarini bilish va darsning maqsadiga muvofiq qo'llash talab qilinadi.

Kasbiy kompetentlik negizida aks etuvchi sifatlarning mohiyati quyidagicha yoritiladi:

1. Ijtimoiy kompetentlik — ijtimoiy munosabatlarda faollik ko'rsatish ko'nikma, malakalariga egalik, kasbiy faoliyatda sub'yektlar bilan muloqotga kirisha olish.
2. Maxsus kompetentlik kasbiy-pedagogik faoliyatni tashkil etishga tayyorlanish, kasbiy-pedagogik vazifalarni oqilona hal qilish, faoliyati natijalarini real baholash, BKMni izchil

rivojlantirib borish bo‘lib, ushbu kompetentlik negizida psixologik, metodik, informasion, kreativ, innovasion va kommunikativ kompetentlik ko‘zga tashlanadi.

3. Shaxsiy kompetentlik — izchil ravishda kasbiy o‘shiga erishish, malaka darajasini oshirib borish, kasbiy faoliyatda o‘z ichki imkoniyatlarini namoyon qilish.

4. Texnologik kompetentlik va kasbiy-pedagogik BKMni boyitadigan ilg‘or texnologiyalarni o‘zlashtirish, zamonaviy vosita, texnika texnologiyalardan foydalana olish.

5. Ekstremal kompetentlik - - favqulotda vaziyatlar (tabiiy ofatlar, texnologik jarayon ishdan chiqqan)da, pedagogik nizolar yuzaga kelganda oqilona qaror qabul qilish, to‘g‘ri harakatlanish malakasiga egalik.

Bugunga qadar ko‘plab pedagoglar tarafidan kommunikativ kompetentlik tajribalari amalga oshirilgan. Ulardan: xorijiy tillarni o‘qitish bo‘yicha S.Yu. Godunova (tilni rivojlantirish), L.K. Salnaya (chet tili muloqotiga kasbiy yo‘naltirish), O. N. Fedorova (kompetentlik yondashuvda ingliz tiliga o‘rgatish), N.A.Gazova (ingliz tili tilida mutaxassislarining kasbiy kompetentligini shakllantirish).I. R.Agasiyeva (maxsus matnlarni axborotli o‘qishga o‘rgatish), V.V.Bondareva (nofilologik fakulteti talabalarida chet tili yozma nutqiga o‘rgatish), T. N. Suxareva (ingliz tili materiallari asosida so‘z ishlatishda kommunikativ strategiyalarni shakllantirish). Ye. P.Shoseva (1-bosqich talabalarida ingliz tilidan monologik nutqini shakllantirish), M. H. Qoraxodjayeva (nofilologik guruh talabalarining kasbiy nutqini fe‘l asosida shakllantirish metodikasi), N. V.Zemlyanskaya (og‘zaki nutq darajasi), S. A. Gadjiyeva (og‘zaki nutqning grammatik tomonlari), J. V.Ilin (ingliz tilini o‘rganish jarayonida kasbiy o‘z-o‘zini anglash), A.V.Gavrilov (eshitish darajasi)larning tadqiqot ishlari mavjud. Mazkur tadqiqotlarda kommunikativ kompetensiya bo‘yicha tadqiqot ishlarini olib borilgan. Bunda kommunikativ kompetensiya va kompetentlik tushunchalarining mazmun- mohiyati aniqlash maqsadga muvofiqdir.

Kommunikativ kompetensiya - bu muayyan narsalarni qo‘yish va hal qilish qobiliyati aloqa vazifalari turlari: maqsadlarni aniqlash aloqa, vaziyatni baholash, hisobga olish hamkorning niyatlari va aloqa usullari (hamkorlar), yetarli strategiyalarni tanlash, aloqa muvaffaqiyatini baholash, o‘z nutq xatti-harakatlarini o‘zgartirishga tayyor bo‘lish demakdir.

Nutq faoliyatining asosiy til materiali o‘z ichiga fonetik, grammatik, leksik Materiallarni oladi. Til materiallarning xususiyatini, ularni faollashtiriladigan nutq faoliyatining turli xususiyatlari hisobga olinib, ular maxsus tamoyillar asosida tanlanadi. Har bir til materiallari o‘zining tanlash tamoyillariga ega. O‘quvchi yoki talaba ingliz tili materialini o‘rganayotganda o‘zbek, rus tillarining xususiyatlari unga ta’sir qiladi. Bunga ahamiyat berilishi va hisobga olish zarur. Har bir til materiali o‘zini o‘rgatish xususiyatlariga, metod, yo‘l, usullariga, tanlash tamoyillariga, interferensiyasiga egadir.

Kommunikativ kompetensiyaga ega bo‘lish faoliyat yo‘nalishi uning tarkibiy kismlarini aniqlash imkoniyatini belgilaydi:

- motivasion va qiymat komponenti;
- kognitiv komponent;
- hissiy komponent;
- xulq-atvor komponenti .

Xulosa qilib aytganda, muloqot qobiliyati shaxsiy ta’lim, integral sifat sifatida qaralishi kerak strukturaviy tarkibiy qismlari kognitiv, motivasion, hissiy va xulq-atvor bo‘lgan shaxslar uning

amalga oshirilishi shaxsning kommunikativ faoliyatining samaradorligini, uning umumiy muloqot qobiliyatini belgilaydi.

XULOSA

Ilmiy adabiyotlarning tahlilidan ma'lum bo'lishicha tadqiqotchilar kommunikativ kompetentlik va muloqot bilan o'z-o'zidan ayon aloqaning mavjudligini ko'rsatib, muloqot deganda biz nimani nazarda tutishimizdan, uning qaysi mohiyat tavsiflarini fundamental tavsiflar deb ajratishimizdan kommunikativ kompetentlik tushunchasining mazmun tomoni bevosita bog'liq bo'lishini ta'kidlashadi. Bundan tashqari, kommunikativ kompetentlikni har qanday ta'lim darajasi va ixtisosligida zamonaviy mutaxassisni tayyorlashning natijalaridan biri sifatida o'rganishda va bunda kommunikativ kompetentlik va muloqot kategoriyalarining o'zaro aloqasiga ishora qilish bilan, biz bu holda muloqot kategoriyasini tushunishdan nafaqat kommunikativ kompetentlik tushunchasining ma'no-mazmun to'ldirilishi, balki mutaxassisni kommunikativ kompetentlik tashuvchisi sifatida tayyorlashning natijasi qanday bo'lishini ham tushunishdan bog'liq bo'lishini anglashimiz kerak.

Xulosa qilib aytadigan bo'sak bugungi rivojlangan dunyoda pedagog kadrlar ta'lim berishda kreativlikda, kompetentlikdan, didaktik usullardan foydalanish davr talabi bo'lib qolmoqda. Agar har bir pedagog imkon qadar ko'proq pedagogik kompetentlik qobiliyatiga ega bo'lsa va uni dars jarayonida o'quvchilarda qo'llay olsa, shunda talabalarning darsga bo'lgan qiziqishlari ham, uyga berilgan vazifalarni bajarishdagi ma'suliyatlari ham, o'zaro raqobatdoshliklari ham ortgan va yaxshilangan bo'ladi. Zero kelajak yoshlar qo'lida.

REFERENCES

1. Ivanov D.A., Mitrofanov K.G., Sokolova O.V. Kompetentnostniy podxod v
2. obrazovanii. Problemi, ponyatiya, instrumentariy: ucheb.-metod. posobiye.
3. Axmedov, A. YU. (2020). BO'LAJAK O'QITUVCHILARDA KASBIY KOMPETENTLIKNI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK JIXATLARI.
4. Azimova Z.E. O'quvchilarning shaxslararo munosabatlari integral diagnostikasi.
5. Xutorskoy A.V. Klyucheviy kompetensii i obrazovatelnye standarti // Eydos:
6. internet-jurnal «Sentr distansionnogo obrazovaniya». – 2002. – 23 apr
7. [file:///C:/Users/acer/Downloads/ZDPP2708%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/acer/Downloads/ZDPP2708%20(1).pdf)
8. <http://www.fayllar.org/komunikativ-kompetentlik-reja-ozbekiston-respublikasidagi-zamo.html>